

ХУЛОСАИ
шурои диссертатсионии 6D. КОА-067-и назди
Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии АМИТ
барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи
ихтисоси 10.01.00. – Адабиётшиносӣ (10.01.09 – Фолклоршиносӣ)

Парвандаи аттестатсионии № _____
Қарори шурои диссертатсионӣ аз 15.04.2025, № 12

Барои сазовор дониستاني Шакармамадов Ориф Нисормаматович, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.09 – Фолклоршиносӣ).

Диссертатсияи Шакармамадов Ориф Нисормаматович дар мавзӯи “Вижагиҳои жанри ривоят ва тафовути он аз жанрҳои дигари насри шифоҳӣ (дар асоси маводи ривоятҳои мардуми Бадахшон)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.00. – Адабиётшиносӣ (10.01.09 – Фолклоршиносӣ) дар рӯзи 04.02.2025 (суратмаҷлиси №3) аз ҷониби шурои диссертатсионии 6D. КОА-067-и назди Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии АМИТ (734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21) ба ҳимоя иҷозат дода шудааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ Шакармамадов Ориф Нисормаматович шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Соли 1999 Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоевро бо ихтисоси “Омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик” хатм кардааст.

Шакармамадов Ориф Нисормаматович аз соли 2011 то ба ҳол дар шуъбаи фолклор ва адабиёти Бадахшони Институти илмҳои гуманитарии ба номи академик Б. Искандарови АМИТ фаъолият дорад.

Диссертатсия дар шуъбаи фолклор ва адабиёти Бадахшони Институти илмҳои гуманитарии ба номи академик Б. Искандарови АМИТ иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ – доктори илмҳои филологӣ Охониёзов Варқа Дустович.

Муқарризони расмӣ:

Қосимӣ Саъдӣ Абдулқодир – доктори илмҳои филологӣ, мудири кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ.

Аминзода Абдулфаттоҳ Ҳаким – номзади илмҳои филологӣ, директори Муассисаи давлатии “Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот”-и Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Муассисаи тақриздиҳанда – МДТ “Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав”.

Мутобиқи муҳтавои тақризи мусбати муассисаи тақриздиҳанда, ки аз ҷониби раиси ҷаласа – номзади илмҳои филологӣ, мудири кафедраи адабиёти тоҷики ДДБ ба номи Носири Хусрав Аҳмадов Сафармад Гадомадович, эксперт – доктори (PhD) аз рӯйи ихтисоси филология Фақиров Хурсандмурод

Насруллоевич, котиби илмий чаласа – номзади илмҳои филологӣ Муродов Алишер Аслонхонович ва бо имзову муҳри ректори муассиса, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Қурбонзода М. Р. пешниҳод шудааст. Диссертатсияи номзании Шакармамадов Ориф Нисормамадович дар мавзӯи “Вижагиҳои жанрии ривоят ва тафовути он аз жанрҳои дигари насри шифоӣ (дар асоси маводи ривоятҳои мардуми Бадахшон)” таҳқиқоти илмӣ баанҷомрасида ва ба талаботи бандҳои 32-35-и “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 ба тасвиб расидааст, мувофиқ буда, муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.00. – Адабиётшиносӣ (10.01.09 – Фолклоршиносӣ) сазовор аст.

Муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар бо дарназардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, интиҳоб ва таъин гардидаанд. Интиҳоби муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар ба он асоснок мегардад, ки муқарризони расмӣ ва омӯзгорони муассисаи пешбар мутахассисони бевоситаи соҳаи филология буда, дар корҳои илмӣ таҳқиқотӣ фаълоне иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳо таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзӯи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Довталаби дараҷаи илмӣ вобаста ба мавзӯи диссертатсия 17 мақолаи илмӣ chop намудааст, ки аз он 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 12 мақола дар маҷаллаву маҷмуаҳои дигари илмӣ ба нашр расидаанд.

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

[1-М]. Шакармамадов, О. Топонимические мотивы предание бытующие на территории Горного Бадахшана [Матн] / О. Шакармамадов // Суханшиносӣ, 2020. – № 3. – С. 165-172.

[2-М]. Шакармамадов, О. Ривоятҳои мардуми Бадахшон дар бораи дарахтон (дар мислои дарахтони арчаву чанор) [Матн] / О. Шакармамадов // Паёмномаи фарҳанг, 2021. – № 4. – С. 40-47.

[3-М]. Қаландаров, Ҳ., Шакармамадов, О. Тобишҳои асотирий дар ривоятҳои мардумӣ [Матн] / Ҳ. Қаландаров, О. Шакармамадов // Ахбори АМИТ. Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, 2022. – № 2. – С. 187-190.

[4-М]. Шакармамадов, О. Ривоятҳо – этимологияи мардум [Матн] / О. Шакармамадов // Ахбори АМИТ. Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, 2022. – № 3. – С. 289-293.

[5-М]. Охониезов, В., Шакармамадов, О. Баррасии ривоятҳои Бадахшон доир ба сангҳо [Матн] / В. Охониезов, О. Шакармамадов // Паёми Донишгоҳи Хоруғ. Бахши 2, 2024. – № 3. – С. 98-106.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[6-М]. Шакармамадов, Н., Шакармамадов, О. Мулоҳизаҳо перомуни ду ривояти мардумӣ [Матн] / О. Шакармамадов // Паёми Донишгоҳи Хоруғ. Бахши 2, 2000. – № 2. – С. 49-57.

[7-М]. Шакармамадов, О. Назаре ба истилоҳоти илмӣ нақл ва ривоят [Матн] / О. Шакармамадов // Паёми Донишгоҳи Хоруғ. Бахши 2, 2001. – № 3 – С. 92-97.

[8-М]. Шакармамадов, О. Аз боби ойинҳо ва ривоёти вобаста ба об [Матн] / О. Шакармамадов // Паёми Донишгоҳи Хоруғ. Бахши 2, 2002. – № 4. – С. 68-74.

[9-М]. Ривоят ва афсонаҳо доир ба Носири Хусрав дар осори хаттӣ [Матн] / О. Шакармамадов // Носири Хусрав: дирӯз, имрӯз, фардо. – Хуҷанд: Ношир, 2005. – С. 599-602.

[10-М]. Шакармамадов, О. Чанд ривоят роҷеъ ба фариштаҳои об [Матн] / О. Шакармамадов // Иқтисодиёт ва илми ВМКБ: дирӯз, имрӯз ва фардо. – Хоруғ, 2005. – С. 110-113.

[11-М]. Шакармамадов, О. Наврӯз – маросими кишоварзон [Матн] / О. Шакармамадов // Оинҳои наврӯзӣ дар Бадахшон. – Душанбе: Эр-граф, 2012. – С. 48-59.

[12-М]. Шакармамадов, О. Заминаи ривоят – воқеият [Матн] / О. Шакармамадов // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ, 2019. – № 1. – С.124-128.

[13-М]. Шакармамадов, О. Типологияи суҷаҳо дар асарҳои насри халқӣ [Матн] / О. Шакармамадов // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ, 2021. – № 1. – С. 144-149.

[14-М]. Шакармамадов, О. Нишонаҳои парастии олами рустанӣ дар ривоятҳо [Матн] / О. Шакармамадов // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ, 2021. – № 2. – С. 124-130.

[15-М]. Шакармамадов, О. Хусусият ва таснифи жанрҳои насри фолклори тоҷик [Матн] / О. Шакармамадов // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ, 2022. – № 3. – С. 77-87.

[16-М]. Шакармамадов, О. Размышление об одном народном предание [Матн] / О. Шакармамадов // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ, 2024. – № 1. – С. 98-105.

[17-М]. Шакармамадов, О. Инъикоси ҳодисаҳои таърихӣ дар ривоятҳои мардуми Кӯҳистони Бадахшон [Матн] / О. Шакармамадов // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ, № 2. – Душанбе: Ирам, 2024. – № 2. – С. 138-145.

Ба автореферати диссертатсия аз ҷониби шахси зерин тақризҳо навишта шуда, ба шӯрои диссертатсионӣ ворид гардидаанд:

1. **Тақриз** ба автореферати диссертатсия навиштаи доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи адабиёти муосири МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров” Файзуллоев Н. мусбат буда, дар он чунин эродҳо зикр шудааст:

- Дар автореферат баъзе норасоиҳои имлоӣ ва техникаӣ вуҷуд доранд. Масалан, баъзан муаллиф мубтадорро дар шакли чамъ ва хабарро дар шакли танҳо ва гоҳе баръакс меорад, ки ин ба матн коҳиши услубиро ба вуҷуд овардааст.

- Дар қисматҳои алоҳида фикру андешаҳои муаллиф такрор омадаанд.

- Хуб мешуд, агар унвонҷӯ ақидаҳояшро бо мисолҳо ва далелу асноди муътамад тақвият мебахшид.

2. **Тақриз** ба автореферати диссертатсия навиштаи номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ ва ҳуҷҷатнигории Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Султонмамадова У. А. мусбат буда, дар он чунин эродҳо қайд шудаанд:

- Матни русии автореферат бо матни тоҷикӣ пурра мувофиқат намояд ҳам, аммо каме таҳрирталаб буда, дар он қоидаҳои дастурӣ ва имлоӣ баъзан сарфи назар шудаанд.

- Дар автореферат норасоҳои имлоӣ ва техникӣ ба назар расиданд (саҳ. 1, 4, 5, 7, 14, 18, 19, 20, 23).

- Беҳтар мешуд, муаллиф дар автореферат аннотатсияҳоро комилтар мекард.

3. **Тақриз** ба автореферати диссертатсия навиштаи номзади илмҳои филологӣ, муаллимаи кафедраи таърих ва фалсафаи Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон Раҳматуллоева Г. А. мусбат буда, дар он чунин эродҳо қайд шудаанд:

- Яке аз сарчашмаҳои забони халқ ибораҳои рехта ё фразеология мебошад, ки бо фарҳанги мардум ва эҷодиёти лафзӣ робитаи зич дорад. Хуб мешуд, агар ба тариқи замима луғати ибораҳои рехта, ки аз ҷониби ғӯяндоҳо дар ривоятҳо истифода шудаанд, дар охири таҳқиқот ҷой дода мешуд.

- Дар баробари дигар унсурҳои фарҳангӣ ва таърихӣ ривоятҳо номи қаҳрамонони ривоятҳои халқӣ бояд мавриди таҳлил қарор дода мешуданд.

- Ғалатҳои техникӣ ва имлоӣ дар фишурдаи рисола ба назар мерасанд.

4. **Тақриз** ба автореферати диссертатсия навиштаи номзади илмҳои филологӣ, устоди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Сарахонзода М. С. мусбат буда, дар он чунин эродҳо гирифта шудаанд:

1. Дар автореферат норасоҳои имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд (саҳ. 1, 14, 18, 19, 23).

2. Дар баҳши муқаддимаии автореферат андешаҳои унвонҷӯ дар қисми асосии таҳқиқ такрор ёфтааст.

Муқарризони расмӣ ва ғайрирасмӣ дар баробари муайян кардани баъзе эроду нуқсони диссертатсия ва автореферати он (тоҷикӣ ва русӣ) аҳаммияти ҷанбаҳои назарӣ амалӣ ва навоари кор, инчунин, дастовардҳои илмӣ муаллифи диссертатсияро таъкид карда, онро барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.00. – Адабиётшиносӣ (10.01.09 – Фолклоршиносӣ) пешниҳод менамоянд.

Шурои диссертатсионӣ қайд менамояд, ки довталаби дараҷаи илмӣ дар асоси таҳқиқоти илмӣ:

бори нахуст ривоятҳои мардумӣ марбут ба мавзӯҳои гуногун бахшидашударо аз нигоҳи хусусияти жанрӣ дар муқоиса бо дигар навъҳои насри лафзӣ ва тафовути онҳоро **таҳқиқ кардааст;**

яксон набудани мазмуну мундарича ва омехтагии унсурҳои нақливу асотири дар ривоятҳо ва хусусияти тахайюли касб кардани ривоятҳоро **муайян намудааст**;

дар фолклоршиносии имрӯзаи тоҷикӣ ҳанӯз ба таври умум фикри ягона вучуд надоштан дар нисбати мазмуну мундариҷаи ривоятҳо ва аз рӯи мавзӯ ба ғуруҳҳои алоҳида ҷудо намудани ривоятҳоро **коркард кардааст**;

бо таъя ба сарчашмаҳои топонимӣ номи мавзӯҳои ҷуғрофӣ, ки аз ҷониби мардум вобаста ба донишу салиқаи онҳо дар ривоятҳо шарҳу маънидод шудаанд, этимологияи аслии бархе аз онҳоро аз нигоҳи забоншиносӣ **ошкор кардааст**;

дар ривоятҳое, ки доир ба мавзӯҳои ҷуғрофӣ маълумот медиҳанд, асоси илмӣ надоштани шарҳу тафсири одамон дар нисбати номҳои ҷуғрофӣ ва аксаран дар пояи боварҳо ва ақидаҳои омиёна устувор будани онҳоро **собит гардонидаст**;

аз этимологияи мардум таркиб ёфтани мазмуни ривоятҳоро **исбот кардааст**;

дар баробари инъикос намудани ҳодисаҳои таърихиву ғимвоқеӣ ҳамчунин, дар ривоятҳо ҷой доштани тобишҳои асотириро **муқаррар намудааст**;

ривоятҳоро ҳамчун таҷассумгари ҳаёти иҷтимоию фарҳангӣ ва афкори фалсафиву маънавии мардум **муайян кардааст**;

ҳарчанд ривоят заминаи воқеӣ-ҳаётӣ доштаанд, вале аз ибораву ифодаҳои қолабӣ, ки вижагии асотири доранд, таркиб ёфтани онҳоро **исбот намудааст**;

ҳамбастагии зич доштани бисёре аз расму ойинҳо бо ривоятҳои онд ба ашӣ табиат ва шахсони таърихӣ гуфташударо **муқаррар кардааст**.

Асосҳои назарии таҳқиқ дар он нукта хулоса шудааст, ки докталаби дараҷаи илмӣ бо истифода аз назару ақидаҳои илмии муҳаққиқон мавзӯи таҳқиқро дар заминаи меъёрҳои маъмулии шинохт ва равишҳои анъанавии илмӣ мавриди пажӯҳиш қарор додааст.

Дар иртибот ба масъалаҳои диссертатсия аз ҷунин усулҳои ғуноғуни фолклоршиносӣ ва адабиётшиносӣ самаранок истифода шудааст: таҳлили вижагиҳои сохторӣ, типологӣ ва муқоисавӣ-таърихӣ.

Зикр шудааст, ки асосҳои назарӣ ва амалии омӯзиши мавзӯи нишон додаанд, ки хусусиятҳои жанрии ривоят барои таъйин намудани истилоҳи дурусти жанрӣ ва ҳудуди муайян ғузоштан байни анвои дигари насри лафзӣ **кумак менамояд**. Таҳқиқи мавзӯи мазкур барои омӯзиши илмии ривоятҳои халқи тоҷик дар ҷараёни муайянсозии вижагиҳои жанрӣ **мусоидат менамояд**.

Муайян карда шудааст, ки таъйин кардани истилоҳи дақиқи ривоятҳо имконият доранд, ки тафовути онро аз жанрҳои дигари насри шифоҳӣ ошкор сохта, ҳамчун жанри бо хусусиятҳои фарқкунандаи худ шинохта шавад. Дар ҷараёни таҳлили мазмуну мундариҷа ва мавзӯҳои ривоят муҳтавои асосӣ ва вижагиҳои шакливу сохтори он баррасӣ гардида, дар заминаи якдигар ба вучуд омадани жанрҳои насрии адабиёти ғуфторино ба субут мерасонад.

Масъалаҳои хусусияти жанрии ривоят ва фарқи он аз дигар жанрҳои насрӣ (дар асоси маводи ривоятҳои мардуми Бадахшон) омӯхта шудааст.

Аҳаммияти амалии натиҷаҳои таҳқиқоти бадастовардаи довталаб бо он тасдиқ карда мешавад, ки:

натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд барои муҳаққиқони соҳаҳои мухталифи ҷомеашиносӣ, аз ҷумла фалсафа, антропология, этнология ҳамчун сарчашмаи илмӣ ва оммавӣ хизмат мекунад. Баъзе ишораҳои таҳқиқи мазкур аз аҳаммият ҳолӣ набуда, дар дарсҳои фолклори тоҷик, дар навиштани китобу дастурҳои тахассусии методӣ-таълимӣ барои омӯзгорону донишҷӯёни мактабҳои олии метавон аз он истифода бурд.

Баррасии эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ нишон доданд, ки дар таҳқиқи диссертатсионӣ консепсияҳои илмию назарии забоншиносони ватанию хориҷӣ истифода шудаанд. Дар маҷмӯъ, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ аз дақиқии маълумот, мувофиқат намудани ҳаҷми маводди таҳқиқ, коркарди натиҷаҳои таҳқиқ, ҳаҷми интишорот ва интиҳоби равишҳои таҳқиқ бармеояд. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқи назарӣ пешниҳод гардидаанд.

Гояҳо дар заминаи сарчашмаҳои муътамади илмӣ асос ёфтаанд.

Ҳангоми баррасии вожаҳои забони адабӣ ва назарияи калимасозӣ осори муҳаққиқони тавоноӣ соҳа, чун С. Н. Азбелев, Н. А. Криничная, В. Я. Пропп, В. К. Соколова, В. Асрорӣ, Р. Амонов, Р. Аҳмадов, Ю. Нуралиев, Ҷ. Рабиев, Ҳ. Раҳматов, Б. Шермуҳаммадов, Б. Тилавов, Д. Обидов, Х. Шарифов, Р. Раҳмонӣ, Ю. Салимов, С. Қосимӣ, Д. Раҳимов ва дигарон **истифода шудааст.**

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот аз он иборат аст, ки дар заминаи омӯзиши ҳамаҷонибаи маводди таҳқиқшаванда бори нахуст мазмуну мундариҷа, мавзӯ, шаклу сохтор, бадеият, мавқеи ривоят дар ҳаёту рӯзгори сокинони манотиқи кӯҳистони Тоҷикистон ба таври васеъ мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Аҳаммияти натиҷаҳои бадастовардаи довталаб барои дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад. Диссертатсия дар шакли гузориши маъруза ва мақолаҳо интишор гардида, тавассути маҷаллаҳо, маҷмуаҳои дастҷамъӣ, маҷаллаҳои тақризшавандаи донишгоҳҳо ва институтҳои пажӯҳишӣ ба китобхонаҳои асосии илмӣ дар дарсҳои назарию амалӣ ва мустақилонаи факултетҳои филологӣ аз ҷониби донишҷӯён, магистрантон, докторантони PhD, унвонҷӯён ва омӯзгорон истифода мешавад.

Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд дар таълими фанҳои тахассусии фолклоршиносӣ ва адабиётшиносӣ, мардумшиносӣ истифода шаванд. Ҳамзамон, бахшҳои алоҳидаи диссертатсия метавонанд, ки ба сифати курсҳои махсус барои ихтисосҳои фолклор ва адабиёти тоҷики макотиби олии кишвар мавриди таълим қарор гиранд. Маводи ҷамъоваришудаи диссертатсия метавонад дар таҳияи китобу дастурҳои тахассусии методӣ-таълимӣ ба кор равад.

Дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D. КОА-067-и назди Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ аз 15-уми апрели соли 2025 дар бораи ба Шакармамадов Ориф Нисормаммадович додани дараҷаи илмии

номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.00. – Адабиётшиносӣ (10.01.09 – Фолклоршиносӣ) қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ аз 16 нафар аъзои шурои диссертатсионӣ, ки бо фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабри 2022, № 307/шд ба ҳайати шуро ворид шудаанд, 14 нафар иштирок доштанд, ки аз онҳо 5 нафар доктори илм аз рӯйи ихтисоси диссертатсияи баррасишаванда мебошанд.

Аз 16 нафар аъзои шурои диссертатсионии дар ҷаласа иштирокдошта овоз доданд: тарафдор – 14 нафар, муқобил – нест, бюллетенҳои безътибор – нест.

**Раиси шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои филологӣ**

Шарифзода Ф. Х.

**Котиби илмӣи шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ**

Мухамедходжаева Р. А.

15. 04. 2025